

УДК 378.147.091.3:63

Вільчинська Д.В.

к.с.-г.н., асистент кафедри енергетики та електротехнічних систем в АПК

E-mail: vilchinskaya83@mail.ru

Дудчак Т.В.

к.с.-г.н., доцент кафедри ремонту машин та енергообладнання

E-mail: dvp48@i.ua

Козак О.В.

к.т.н., в.о. доцента кафедри енергетики та електротехнічних систем в АПК

E-mail: oceanalex@gmail.com

Подільський державний аграрно-технічний університет
м. Кам'янець-Подільський

САМОСТІЙНА РОБОТА ЯК ФОРМА ОРГАНІЗАЦІЇ ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-АГРАРІЇВ НА ШЛЯХУ ДО ПРОФЕСІЙНОГО СТАНОВЛЕННЯ

Vilchinska D.V.

Ph.D. (Agric. sciences), Assoc. Prof.

E-mail: vilchinskaya83@mail.ru

Dudchak T.V.

Ph.D. (Agric. sciences), Assoc. Prof.

E-mail: dvp48@i.ua

Kozak O.V.

Ph.D. (Tech. sciences), Assoc. Prof.

E-mail: oceanalex@gmail.com

State Agrarian and Engineering University in Podilya
Kamianets-Podilskyi

INDEPENDENT WORK AS A FORM OF ORGANIZATION OF COGNITIVE ACTIVITY OF STUDENTS-FARMERS IN THE WAY OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT

Анотація

Вступ. Актуальність нашої наукової розвідки зумовлена новітніми тенденціями розвитку вищої освіти України, що визначені її приєднанням до Болонського процесу. Кредитно-модульна система навчання створила пріоритет самостійної роботи студентів у загальному навчальному процесі. Різномічне трактування процесу самостійної роботи, вимог до її ефективної організації, виявили нагальну потребу в розвитку й удосконаленні теоретико-методичної бази поняття самостійної роботи як форми організації пізнавальної діяльності студентів-аграріїв.

Методи. У процесі написання статті ми використали методи аналізу й синтезу, спостереження, окремі положення статті є результатами власної науково-педагогічної діяльності.

Результати. Самостійна робота є невід'ємною і переважною формою організації пізнавальної діяльності студентів на шляху до їх професійного становлення. Формування позитивних установок, системність, безперервність, послідовність, досконале планування, координація з боку викладача і контроль роблять її ефективною формою організації навчального процесу, формують мотивацію студента до саморозвитку і самоосвіти упродовж усього життя.

Перспективи. Перспективним вважаємо питання форм організації самостійної роботи, що плануємо розглянути у своїх наступних розвідках.

Ключові слова: освітній процес, самостійна робота, кредитно-модульна система навчання, методи навчання, прийоми навчання.

Abstract

Introduction. The relevance of our scientific intelligence is due to the latest trends in higher education of Ukraine, formed after its accession to the Bologna process. Credit-modular system of education has established a priority of independent work of students in the total educational process. A versatile interpretation of the process of independent work, the requirements for its effective organization, discovered the urgent need for the development and improvement of theoretical and methodological bases the concept of independent work as a form of organization of cognitive activity of students-farmers.

Methods. In the process of writing the article we used the methods of analysis and synthesis, observation, individual provisions of the article are the results of our research and teaching activities.

Results. Independent work is an integral and the dominant form of organization of cognitive activity of students in their professional development. The formation of positive attitudes, consistency, continuity, consistency, proper planning and coordination on the part of the teacher and monitoring make it an effective form of organization of educational process, form the students' motivation to self-development and self-education throughout life.

Discussion. Perspective we consider the question of forms of organization of independent work. It plan to consider in future research.

Keywords: educational process, independent work, credit-module system of education, teaching methods, teaching techniques.

Аннотация

Вступ. Актуальность нашей научной разведки обусловлена новейшими тенденциями развития высшего образования Украины, которые сформировались после ее присоединением к Болонскому процессу. Кредитно-модульная система обучения создала приоритет самостоятельной работы студентов в общем учебном процессе. Разносторонняя трактовка процесса самостоятельной работы, требований к ее эффективной организации, обнаружили настоятельную потребность в развитии и совершенствовании теоретико-методической базы понятие самостоятельной работы как формы организации познавательной деятельности студентов-аграриев.

Методы. В процессе написания статьи мы использовали методы анализа и синтеза, наблюдения, отдельные положения статьи являются результатами нашей научно-педагогической деятельности.

Результаты. Самостоятельная работа является неотъемлемой и преобладающей формой организации познавательной деятельности студентов на пути их профессионального становления. Формирование позитивных установок, системность, непрерывность, последовательность, правильное планирование, координация со стороны преподавателя и контроль делают ее эффективной формой организации учебного процесса, формируют мотивацию студента к саморазвитию и самообразованию на протяжении всей жизни.

Перспективы. Перспективным считаем вопрос форм организации самостоятельной работы. Его планируем рассмотреть в своих следующих исследованиях.

Ключевые слова: образовательный процесс, самостоятельная работа, кредитно-модульная система обучения, методы обучения, приемы обучения.

Вступ. Сучасний освітній процес – це інтелектуальна, творча діяльність у сфері вищої освіти і науки, що провадиться у вищому навчальному закладі (науковій установі) через систему науково-методичних і педагогічних заходів та спрямована на передачу,

засвоєння, примноження і використання знань, умінь та інших компетентностей у осіб, які навчаються, а також на формування гармонійно розвиненої особистості [1, с. 2024].

Стратегії розвитку України упродовж останніх років визначили курс на подальший розвиток національної системи вищої освіти, адаптацію її до умов соціально орієнтованої економіки, трансформацію та інтеграцію в європейське і світове освітнє співтовариство. Як наслідок – Україна приєдналася до Болонського процесу, що зумовило перехід усіх ВНЗ на кредитно-модульну побудову змісту навчання, одним із напрямів якої є стимулювання систематичної самостійної роботи студентів протягом усього періоду навчання, а також саморозвитку особистості упродовж всього життя. Велика увага до самостійного навчання й самоосвіти у вищій школі зумовлена ще й значним скороченням аудиторних годин на вивчення навчальних дисциплін. Тоді як на самостійне опанування навчального матеріалу відводиться, як правило, удвічі більше годин ніж аудиторних. Ці тенденції сформували підвищений інтерес до питання організації і провадження самостійного навчання студентів у вищих навчальних закладах усіх рівнів акредитації та галузей знань.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній педагогіці та методиці вищої школи потрапляємо на низку наукових та науково-методичних розвідок, присвячених проблемам планування, організації самостійної роботи студентів. До цього питання зверталися Б.Г.Ананьєв, В.К.Буряк, М.Г.Гарунов, Є.Я.Голант, Б.П.Єсіпов, С.І.Зіновєв, І.Л.Лернер, П.І.Підкасистий та інші. Усі дослідники одностайні у своїх поглядах щодо ролі та місця самостійної роботи в навчальному процесі. Однак й досі немає єдності у визначення сутності та змісту самостійної роботи студентів [2, с. 297], існують суперечності й щодо методів, прийомів та форм її організації [3, с.88-101], потребує розробки питання формування професійної компетенції особистості у процесі самостійного опрацювання матеріалу.

Метою нашої статті – з'ясувати зміст самостійної роботи та визначити вимоги щодо її організації у процесі формування професійної компетенції студентів-аграріїв.

Результати. У науковій педагогічній літературі під самостійною роботою студента прийнято вважати навчальну «діяльність студента, яка планується, виконується за завданням, під методичним керівництвом і контролем викладача, але без його прямої участі» [4, с. 309].

Самостійна робота студентів є дуже широким поняттям, у тлумаченні якого сформувалися різні підходи, що зумовлено відмінностями в розумінні змісту цього явища. Самостійну роботу сприймають як спосіб перевірки знань студентів під час навчального заняття; як вид навчального заняття, поряд із лекцією, практичним, семінарським, лабораторним заняттям; як метод навчання; як форму організації діяльності тих, хто навчається; як вид пізнавальної діяльності; як засіб залучення їх до самостійної пізнавальної та практичної діяльності. Окремі науковці ототожнюють поняття «самостійна робота студентів» та «самоосвіта».

На нашу думку, самостійна робота є формою організації самостійної пізнавальної діяльності студента у вищому навчальному закладі, що підпорядкована загальній темі конкретної навчальної дисципліни і скерована на формування загальної професійної компетенції студента. Самостійна робота проводиться під керівництвом викладача. Самоосвіта хоча є видом самостійної роботи особистості, однак переважно відбувається за ініціативою самого суб'єкта пізнання поза навчальним закладом.

У методиці й педагогіці вищої школи сформовано низку вимог, що мають забезпечити ефективність самостійної роботи студента, зокрема:

1. Розвиток мотиваційної установки у студентів. Основу мотиваційної сфери особистості становлять потреби – динамічно активні стани особистості, що виражають її залежність від конкретних умов існування і породжують діяльність, спрямовану на

зняття цієї залежності. Потреба, опосередкована складним психологічним процесом мотивації, виявляє себе психологічно у формі мотиву поведінки [5, с. 178]. Потреба в самостійному опануванні навчальним матеріалом виникає переважно тоді, коли суб'єкт пізнання усвідомлює нестаток в конкретних знаннях, а мотив допомагає обґрунтувати її рішення задовольнити або не задовольнити цю потребу в об'єктивному й суб'єктивному середовищі. Шлях від потреби до мотиву лежить через усвідомлення потреби, тобто мотивацію. При цьому функція викладача полягає у формуванні правильної мотивації через відповідну установку. Остання визначає готовність студента до пізнавальної активності, виникнення якої безпосередньо залежить від наявності в людини потреби і від об'єктивної ситуації задоволення цієї потреби. Установка відчутно впливає на характер і результати самостійної діяльності студентів, сприяє підвищенню ефективності дій, активізує мислення, пам'ять, робить сприйняття точнішим, увагу зосередженішою, спрямованішою на об'єкт пізнання. Упродовж навчання у вищому навчальному закладі під керівництвом викладачів студент повинен виробити в собі внутрішню потребу в постійній самостійній роботі.

2. Систематичність і безперервність. Систематичність самостійної роботи визначається послідовністю пізнавальної діяльності студента у рамках вивчення конкретної навчальної дисципліни, а також навчального процесу загалом. Несистематичність самостійної роботи унеможливує досягнення високих результатів у навчанні. Ця форма діяльності повинна стати постійною, регулярною. Тривала перерва у роботі з навчальним матеріалом негативно впливає на засвоєння знань, спричинює втрату логічного зв'язку з раніше вивченим. Тому студент-аграрій повинен звикнути працювати над навчальним матеріалом постійно, не випускати з поля зору жодну з тем, вміло поєднувати їх вивчення, а також визначати міждисциплінарні зв'язки у рамках професійної спрямованості.

3. Послідовність у роботі. Послідовність означає чітку упорядкованість, черговість етапів роботи: від часткового до загального; від легшого до складнішого. Послідовність передбачає дотримання наступності у вивченні окремих тем і навчальних дисциплін, забезпечення логічних зв'язків між засвоєнням способів дій і знань, між формами і методами навчання та формами і методами контролю (самоконтролю) за навчально-пізнавальною діяльністю студентів, забезпечує безперервний перехід від нижчого до вищого ступеня викладання та учіння [6, с. 58]. За такої умови студенти засвоюють більший обсяг навчального матеріалу із значною економією часу.

На перших етапах навчання у забезпеченні послідовності самостійного опрацювання матеріалу велика відповідальність лежить на викладачеві, тоді як здобувачі вищої освіти другого рівня (магістри) здатні самостійно визначати порядок опрацювання навчального матеріалу. Розкиданість і безсистемність учіння породжують поверховість знань, унеможливають тривале запам'ятовування вивченого.

4. Правильне планування самостійної роботи, раціональне використання часу. Чіткий план допоможе раціонально структурувати самостійну роботу, зосередитися на найсуттєвіших питаннях. Під час розробки навчально-методичного комплексу викладач визначає теми і питання, що відводяться для самостійної роботи студентів, а також форми організації самостійної роботи студентів.

5. Використання відповідних методів, прийомів і способів самостійної роботи. Метод (від гр. *methodos*) – шлях до чогось, спосіб пізнання явищ природи і суспільства. Метод навчання – шлях навчально-пізнавальної діяльності учнів до результатів, визначених завданнями навчання [7, с. 76]. Залежно від рівня включеності студентів у продуктивну творчу діяльність, зростання ступеня їх самостійності у своїй практиці ми використовуємо такі такі методи організації самостійної роботи: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладу, частково-пошуковий,

дослідницький. Перші два методи доцільно застосовувати для студентів-початківців, під час формування первинних навичок самостійного опрацювання матеріалу. Інші методи передбачають більшу самостійність студентів, творчих підхід, уміння проводити наукові дослідження, тому їх доцільно використовувати при підготовці студентів старших курсів.

У структурі методів виділяються прийоми. Прийом – це елемент методу. Елементи методів є не звичайною сумою окремих частин цілого, а системою, об'єднаною логікою дидактичного завдання. Зокрема, якщо певний спосіб навчання викладач використовує тільки для того, щоб зосередити увагу на якомусь питанні змісту матеріалу, то цей спосіб відіграватиме роль дидактичного прийому. А якщо спосіб навчання використовується для з'ясування суті питання, для розкриття змісту матеріалу, то це вже буде не прийом, а метод. Метод є способом діяльності, що охоплює весь її шлях. Прийом – це окремий крок, фазова дія в реалізації методу.

6. Керівництво з боку викладачів. Основними формами керівництва самостійною роботою студентів є визначення програмних вимог до вивчення навчальних дисциплін; орієнтування студентів у переліку літератури; проведення групових та індивідуальних консультацій; організація спеціальних занять з методики вивчення наукової та навчальної літератури, прийомів конспектування; підготовка навчально-методичної літератури, рекомендацій, пам'яток щодо організації самостійної роботи студентів тощо.

7. Контроль за самостійною роботою студентів. Окрім зазначених вимог, на нашу думку, не менш важливим є контроль за самостійною роботою студентів. Однак у педагогічній літературі потрапляємо на значні розбіжності в поглядах на контрольовану самостійну роботу студентів. С.І.Коптева, А.П.Лобанов, Н.В.Дроздова вважають, що «контрольована самостійна робота виконується на рівні операції, зумовлює низький рівень активності й усвідомленості дій» [8, с. 125]. Ми підтримуємо думку більшості методистів, що при коректній поведінці викладача щодо студента контроль за самостійною роботою лише підвищує її якість, допомагає підтримувати трудову дисципліну, а також вчасно втрутитися в самостійний пізнавальний процес, коли виникають певні труднощі. Крім того, кредитно-модульна система навчання передбачає визначення рівня сформованості знань, умінь і навичок студентів у кінці вивчення кожного змістового модуля навчальної дисципліни за такими напрямками: рейтингова оцінка за навчальні заняття; оцінка за самостійну роботу; оцінка за модульну контрольну роботу.

Для перевірки самостійної роботи викладач може здійснювати поточний, періодичний та підсумковий контроль, залежно від ступеня сформованості навичок самостійної роботи студентів, а також вимог навчального процесу. Поточний контроль застосовуємо для перевірки окремих студентів і академічних груп, як правило, у щоденній навчальній діяльності, насамперед, на навчальних заняттях. Систематично спостерігаємо за навчальною роботою студентів-початківців, перевіряємо рівень опанування програмного матеріалу, формування практичних навичок та вмінь, їхньої міцності, а також виставляємо відповідні оцінки за усні відповіді, тести, практичне виконання вправ і завдань, певних нормативів, передбачених збірниками нормативів і програмами навчальних дисциплін. Такий контроль має виховний характер, бо спрямований на стимулювання у студентів прагнення систематично самостійно працювати над навчальним матеріалом, підвищувати свій рівень знань, а також сприяє удосконаленню педагогічної майстерності викладача, дає можливість скоригувати знання студентів.

Періодичний контроль має системний, плановий і цілеспрямований характер. Він полягає у визначенні рівня та обсягу оволодіння знаннями, навичками і вміннями наприкінці теми, розділу, змістового модуля. Періодичний контроль здійснюємо під час навчальних занять, а також на консультаціях, індивідуальних заняттях зі студентами-

аграріями.

У кінці вивчення навчальної дисципліни проводимо підсумковий контроль, зокрема перевіряємо рівень реалізації завдань, сформульованих у робочих програмах, планах підготовки та в інших документах, які регламентують навчально-виховний процес. Він охоплює і теоретичну, і практичну підготовку студентів.

Оцінювання самостійної роботи студентів відбувається за критеріями, що розроблені у комплексі навчально-методичного забезпечення навчальної дисципліни. З ними обов'язково знайомимо студентів на початку вивчення навчальної дисципліни.

Для студента, який опановує одночасно декілька навчальних дисциплін за семестр, важливим є раціональний розподіл часу на виконання завдань самостійної роботи з усіх дисциплін. Індивідуальний план, який студент складає на початку семестру, допоможе скоординувати ці питання у часі, а електронні версії робочих програм навчальних дисциплін та графіки контролю за самостійною роботою студентів на семестр, дозволять зорієнтуватися в навчальному процесі й самоорганізуватися щодо виконання самостійної роботи.

Висновки. А отже, самостійна робота є невід'ємною формою організації пізнавальної діяльності студентів-аграріїв на шляху до їхнього професійного становлення. Дотримання основних вимог щодо організації самостійної роботи студентів сприятиме формуванню відповідальності, розуміння змісту професійної діяльності, уміння формувати й реалізовувати зміст навчання, що необхідний для відповідної професійної підготовки.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про вищу освіту» [Текст]// Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – №37-38. – С.2004.
2. Гончаренко, С.У. Український педагогічний словник[Текст] / С.У.Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.
3. Гладуш, В.А. Педагогіка вищої школи: теорія, практика, історія. Навч.альний посібник [Текст]/ В.А.Гладуш, Г.І.Лисенко. – Дніпропетровськ, 2014. – 416 с.
4. Кузьмінський, А.І. Педагогіка вищої школи: Навчальний посібник[Текст] / А.І.Кузьмінський. – К.: Знання, 2005. – С.309.
5. Подоляк, Л. Г. Психологія вищої школи : навчальний посібник для магістрів і аспірантів[Текст] / Л.Г.Подоляк, В.І.Юрченко. – К.: ТОВ "Філ-студія", 2006. – 320 с.
6. Бандурка, О.М. Основи педагогічної техніки : Навчальний посібник[Текст] / О. М. Бандурка, В. О. Тюріна, О. І. Федоренко. – Х. : ТИТУЛ, 2006. – 176 с.
7. Нагаєв, В. М. Методика викладання у вищій школі : навчальний посібник[Текст] / В.М.Нагаєв . – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 232 с.
8. Коптева, С.И. и др. Самостоятельная работа студентов в контексте инновационных образовательных технологий[Текст] / С. И. Коптева, А. П. Лобанов, Н. В. Дроздова // Самостоятельная работа и академические успехи. Материалы 5-й международной научно-практической конференции. – Минск : Пропилей, 2005. – 360 с.

References

1. Zakon Ukrayiny «Pro vyshchu osvitu» (2014). [Law of Ukraine "On Higher Education"] Supreme Council, 37/38[Ukrainian].
2. Honcharenko, S.U. (1997). Ukrayinskyy pedahohichnyy slovnyk [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv, Lybid[Ukrainian].
3. Hladush, V.A., Lysenko, H.I. (2014). Pedahohika vyshchoyi shkoly: teoriya, praktyka, istoriya [Higher Education Pedagogy: theory, practice and history]. Dnipropetrovsk. [Ukrainian].
4. Kuzminskyy, A.I. (2005) Pedahohika vyshchoyi shkoly [Pedagogy of high school]. Kyiv, Znannya.
5. Podolyak, L. H., Yurchenko, V.I. (2006) Psykholohiya vyshchoyi shkoly [Higher School of Psychology]. Kyiv, TOV «Fil-studiya» [Ukrainian].

6. Bandurka, O.M., Fedorenko, O. I. (2006). Tyurina Osnovy pedahohichnoyi tekhniky [Fundamentals of educational technology]. Kharkiv, TYTUL [Ukrainian].

7. Nahayev, V. M. (2007). Metodyka vykladannya u vyshchiiy shkoli [Methods of teaching in higher education]. Kyiv, Tsentr uchbovoyi literatury [Ukrainian].

8. Koptyeva, S.Y., Lobanov, A. P., Drozdova, N. V. (2005). Samostoyatel'naya rabota studentov v kontekste ynnovatsyonnykh obrazovatel'nykh tekhnolohyy [Independent work of students in the context of innovative educational technologies]. Materials fifth international scientific conference praktychnyyi. Minsk: Propyley, 360 [in Belarus].